

# LITTERATUR

## SVENSK PROSADIKTNING 1947

*Av rektorn fil. d:r ELOF EHNMARK, Luleå*

Yttre omständigheter har kanske medverkat till att 1947 års litterära produktion inte är så omfattande och från bokförläggarsynpunkt så generös som under närmast föregående år. Fördenskull kan man inte säga, att årsresultatet har blivit mer överskådligt. Stämmorna är många och klangerna skiftande, så som det bör vara. Kända röster har låtit höra sig, ibland med ny timbre i registret, löften har blivit infriade, nya talanger har uppenbarat sig, besvikelser har inte heller saknats. Åtskilliga författare har föredragit att stå över, t. ex. Eyvind Johnson och Harry Martinson, några har sökt upp andra vädjobanor än prosadiktningens, t. ex. Pär Lagerkvist och Gustaf Hellström, vilka framträtt med var sitt drama. Den största publikframgången har inte vunnits på den egentliga diktningens område utan inom essayistiken. Frans G. Bengtsson ståtar med rekordet. Hans nya samling, »För nöjes skull», når inte upp till de tidigares nivå, men publiken har ändå fått vad den velat ha: ett verk av en vitter charmör, som är lärd och kvick, intelligensaristokratiskt överlägsen men ändå publikknipande, fylld av förakt för den av social ävlan fördärvade samtiden, på ett oemotståndligt sätt omodern och därför på ett egenartat sätt befriande. Hans sällskap har varit en rekreationsresa, både omväxlande och komfortabel, för åtskilliga tusentals svenskar.

Frans G. Bengtsson har intagit eremitens pose, men den egentliga litteraturen äger inte sådana rättigheter. Den måste tolka tiden, direkt eller indirekt. Ändå har den egentliga samhällsdebatten i litterär form inte varit särskilt högröstad under året. Diktarna har hållit sig avvaktande, och vad de helst debatterat har inte varit sociala frågor utan livsåskådningsproblem. På skilda sätt har man sökt orientera sig fram till en lösningsmöjlighet i en alltför dunkel och förvirrad tillvaro. Till de direkt sociala romanerna får man i första hand räkna *Marika Stiernstedts Banketten*. I efterkrigstidens kaos har liberalismen blivit otillräcklig för Marika Stiernstedt, och vad hon sökt, har hon tydligen funnit i kommunismen, nämligen som ideologi, inte som politisk verklighet. Hon ansluter sig till Marx och manifestet, men vad hon vill demonstrera är närmast något negativt: kapitalismens förbannelse. Den skildrade kapitalistfamiljen blir inte helt osympatiskt tecknad, men skuggsidorna överväger och de depraverade dragen framhålls eftertryckligt. Sitt hätskaste och därtill sakkunnigaste porträtt har Marika Stiernstedt gjort av huvudfigurens — bankiren Cottons — hustru, en societetsfjolla av tom uppblåsthet

och den menlösaste tankeverksamhet. I så mycket fördelaktigare dager framstår de unga kommunisterna. De är idealister, fyllda av tro och beredda till offer. Denna mekaniska uppdelning i svart och vitt är romanens svaghet. Dess styrka ligger i en målmedveten uppbyggnad och en rutinerad taktik. Boken är underhållande men som tes betraktad övertygar den inte.

Liksom Marika Stiernstedt var *Elin Wägner* aktivt med i politiken under kvinnosaksdebattens stridsår. Men Elin Wägner söker inte längre räddningen i politiska system eller sociala välfärdsanordningar, hon letar på djupare skikt. I det Småland, som hon återvänt till, liksom när hon efter förra världskriget skrev Åsa-Hanna, forskar hon efter vad man kan kalla det fördoldas historia. »Tusen år i Småland» ger besked om hennes djupa förtrogenhet med folklig tradition och livserfarenhet i en bygd med anor från hedenhös. En linje från denna krönika leder fram till hennes nya roman *V i n d e n v ä n d e r b l a d e n*. Efter ett inledningskapitel i legendstil berättas här om karolinen Johan Stiernborg från Anneholms gård och hans trogne tjänare Jöns Världig, som efter Poltava hamnar i Tobolsk, där Stiernborg tar avgörande intryck av pietismen. Skildringen av fångenskapsåren och av de tragiska händelser, som utspelas efter hemkomsten, har en stram episk kraft över sig och konstnärligt sett bildar den bokens höjdpunkt. Sedan flyttas handlingen till 1800-talets slut och förs fram till nutid. Stiernborgs och Världigs står fortfarande i förgrunden och ett nytt brottmålsdrama utgör en av trådarna i förvecklingen. Men Elin Wägner ägnar nu blott ett förstrött intresse åt händelseförloppet. Bakom de yttre konflikterna anar man en kontrast av djupare art: den mellan herrgårdsflickan Roda Pendrich och banvaktsdottern Livia Världig. Roda har brutit sin förlovnings med en Stiernborg och blivit en internationellt känd social kvinna. Livia har ingen boklig bildning och gör ingen karriär men hon står på ett mystiskt sätt nära det växande och levande. Hennes liv har mening, därför att det står i förbund med ursprungskällorna. Roda äger ingen jämvikt. Hon har levt ansvarsfullt och meningslöst. Vore det inte bättre att leva ansvarslost och meningsfullt? Meningsfullheten uppenbaras för henne efter återkomsten till hembygden. Jordan lyder under en högre lag än människan, vilken därför inte kan förändra villkoren för sitt uppehållstillstånd på jorden. Det gäller för oss att återfinna den förlorade kontakten mellan vår tillvaro och det ursprungligt levande. Livia Världig, de kvinnliga urinstinkternas representant, ser klart och rätt, blir till hugnad och nytta. Liksom hon har sin kraft av naturen, ger hon den igen av sitt arbete och sin omsorg. Har Roda fått ett livsöde och nått en livssyn, som står Elin Wägners egna nära, så är Livia något av ett ideal för henne. Livia är fri, därför att hon är fången i det levandes och växandes värld. Hennes namn antyder också, att hon förkroppsligar den riktiga, levande mänskliga värdigheten. Elin Wägners Småland träder mycket tydligt fram i denna breda släkt- och bygde-roman, där hon slösat med sitt rika vetande om allt det gamla, som hon funnit livsäkta. Även människorna är väl tecknade. Bäst har

hon lyckats med tre kvinnoporträtt: banvaktarhustrun Tilda Värdig, Roda Pendrich och framför allt Livia Värdig. I gestaltandet av dem har hon lagt in sin rika och varma mänsklighet.

Den personligen förtegnaste av våra författare, *Olle Hedberg*, som löpt risken att bli betecknad som oblidkelig avslöjare och föga därutöver, har blivit alltmer positiv i sina senare romaner. Han har allt tydligare visat, vad han spanar efter, som livstro och livsgrund. Hans nya bok heter också *Bekänna färg*. Den som bekänner färg, är den avlidne folkskolläraren Anton Danielsson, och den som får del av bekännelsen, är fil. mag. Sven Salkvist. Den senare är en självgod, ganska olustig och inte så litet knölaktig typ, som oväntat får ärva den honom obekante fränden Danielsson. Trots sin avsky för landsbygden måste han resa till den avlidnes isolerade by och reda ut kvarlåtenskapen. För att fördriva tiden söker han bilda sig en föreställning om Danielsson. Bohaget ger en del upplysningar, samtal med ett par grannar några till, men så råkar han finna ett stort kartotek, där Danielsson tagit sig för att ordentligt anteckna allt vad han fått veta om de människor han kommit i beröring med. Somliga av dem har han fört samman i grupper, av vilka en, som rubriceras *Eviga följeslagare*, består av sådana typer, som mänskligheten alltid besväras av. En annan kallas *Bildhuggarna* och består av sådana, som inverkat på Danielssons karaktär och livssyn. Hans föräldrar finns inte med bland dem men däremot t. ex. farfadern, en torpare, en försupen lektor och en sekunda skådespelare. Med utomordentlig psykologisk konst och utstuderad beräkning har Olle Hedberg låtit den enkle, okände Anton Danielsson träda fram livslevande först genom skildringen av hans miljö och uppgifterna från bekantskapskretsen, sedan och framför allt genom de brottstycken, liksom på måfå valda, som citeras ur kartoteket, alltså med hjälp av anteckningar, som Danielsson gjort, inte om sig själv utan om andra människor. Vi får uppleva en mycket vardaglig och mycket gripande utvecklingshistoria, vars bärande motiv är Danielssons väg fram till en religiös tro. Han har tidigt tvingats att inse det ömkliga, grymma och fåkunniga i människolivet, och han undantar ingalunda sig själv. En enda har han trott på, fästmon, men hon var en dödsdömd människa. Sorgen drev honom fram till hans gudstro, men han kom fördenskull inte att bli någon anhängare av tron på lidandets renande makt: »det beror allt på vem som lider». Själv kommer han in i en situation, där han vill slippa tron på Gud, men det går inte: »Den som en gång känt Guds närvaro, det må vara en illusion, kan aldrig mer vända tillbaka till verkligheten med dess krav.» Ändå lider han nederlag. Han försitter tillfället, då han inte delar med sig av sin tro vid den lungsjuke skådespelarens ångestdöd. Det sista man får höra av honom är ett rop ur djupsens nöd: »Ur mig finns intet gott att hämta. Jag har älskat, jag har hatat, jag har lidit. Jag har gjort så gott jag kunnat. Hjälp mig, min Gud. Utan Dig är jag förlorad.» Det är äkta kristet. Så har också många av de stora bekännarna ropat. Just ångesten, den förtvivlade kampen för livet, som man bara indirekt ur kartotekets vittnesbörd får bevittna, gör bilden av Danielsson så intensivt levande. Ingen

annan än Hedberg skulle ha kunnat utföra denna prestation, där varje ord har mening, varje nyans är äkta, där allt syns så nyckfullt och är så välberäknat. Den skarpsynte psykologen har fått perspektivet fördjupat, de mänskliga problemen har fått evighetsrymd över sig, den förtegne diktaren bekänner själv färg tydligare än annars. Hans bundna värme har aldrig varit mindre bunden än i denna roman, som är en av hans kortaste och hör till hans främsta. Inom årets litterära produktion överträffas den av ingen.

Frågan om förfäste och frågan om kontakt möter man från skilda håll och får skilda svar. *Lars Ahlin* angrep problemet i fjolårsromanen »Om» och återgår till det i novellsamlingen *Fångnas glädje* och romanen *Jungfrun i det gröna*. I novellsamlingen varierar ofta temat om isoleringens nedbrytande makt och gemenskapens räddningsmöjligheter. Man finner här ett ganska påtagligt drag av förkunnelse. Frågan om människan, som förgås i sin självishets, sin självtilräcklighets och sin ängslans bepansring, är ingen ny fråga — den ställdes av den förra generationen efterkrigsdiktare, sådana som Birger Sjöberg och Karin Boye — men Ahlin ger den en personlig prägel, en ton av angelägen aktualitet. Av novellerna finns det åtskilliga, som griper tag i en, därför att de gestaltar ensamhetens problem med konsekvent psykologi och varierar frågeställningen med en fabuleringsförmåga, som visar verklig berättartalang, t. ex. »Efter år av tystnad», där ett äktenskap löds ihop just i den utbrutna konflikten ögonblick, därför att det ögonblicket kastar ljus över konflikthanledningarna, eller »Triangelns tre spetsar», där de försuttna möjligheterna ställs i klar relief, eller »Lördagskväll», om den ensamme ynglingen, som fingerar en vänkrets för modern, vilken i sin tur ängsligt genomskådar hans isolering. Ahlins nya roman har motiv från en folkhögskola och handlingen förlöper under några somardagar. Huvudpersonerna är två par, skolrektorn Sören och hans hustru Astrid och två ungdomar vid skolan, Stig och Maud. Det är vardagliga människor, men samtidigt sådana som inte anser sig vara vanliga. Stig vill bli diktare, Maud tänker bli aktris, Sören är en misslyckad vetenskapare, som vill bli andlig ledare och bildningsapostel med lärjungar kring sig, ägnade att omformas efter hans beläte. Romanen berättar om hur de fyra får lära sig sanningen om sig själva och acceptera sin verklighet och dess ingalunda lätta problem. Problemet formuleras i orden: att nå balans. Det sker framför allt genom de gåvor och offer, som man och kvinna har att dela med varandra. När Sören söker sig till Maud, sker det för den verklighetsfrämmande önskedrömmens skull, för att rädda den lögnbild han gjort av sig själv och håller på att göra av henne. Astrid är den som instinktivt förstår och oförskräckt griper in, inkarnationen av romanens symbol, den blomman som först i det sista ögonblicket, inför undergången når sin möjlighet att leva vidare. I kärlek och förtvivlan måste människan ödmjuka sig för att nå fram till livet självt. Så sker med de fyra romanpersonerna. Ahlin är inte alltid övertygande i sitt sätt att underbygga och påbygga det psykiska händelseförloppet och det unga paret i boken har en viss dunkelhet i konturerna,

men i skildringen av Sören och Astrid visar han en ganska sällsynt förmåga av psykologisk fantasi och känslig, poetisk inlevelse. Porträttet av Astrid har en mjukhet i linjeföringen, som är betagande. Jungfrun i det gröna är Ahlins lättillgängligaste roman, men den sysslar med själskonflikter ganska långt ner på djupet och med svåra och brännande problem, samtidigt som den har en äkta svensk sommarstämning över sig.

*Sivar Arnér* brottas i grunden med samma problem som Ahlin, men han finner ingen möjlighet till lösning i parbildningens tecken. Tvärtom är klyftan och konflikten mellan man och kvinna temat i hans novellsamling *V e r a n d a n*. Titeln är en symbol, vars betydelse blir antydd i den sista av bokens tre noveller, »Bakom ögonen». *Verandan* är fasadens blickpunkt, men vad som finns inne i våningen blottar den inte. På samma sätt är det med människan. Bakom ögonen finns vårt verkliga jag. Vi kommer inte åt det annat än glimtvis, men vi är i det oåtkomligas våld. Det som återstår oss, är att »begripa hur lite man kan fatta av livet och sen undvika att låsa fast sig vid det lilla man fick fatt i». Kompromissen mellan föresats och verklighetsuppdagande är ett genomgående tema i boken, och det demonstreras i förhållandet mellan man och kvinna. Kvinnorna i bokens tre noveller är av samma för mannen ödesdigra art. Styvast gjord är den dialogformade inledningsnovellen »Dagny». Dagnys barndomshem har präglats av maktkamp mellan föräldrarna, själv bär hon innerst på osäkerhet och ångest, men till det yttre domineras hon helt av begäret att hävda sig. Hon är hänsynslöst förljugen, ständigt stridsberedd, och för den timide, fridsamme mannen betyder hon ett livsnederlag. I novellen »Ihålig», som kanske är den personligaste i boken, återberättar Arnér historien om Petrus de Dacia och Kristina av Stumbelen och visar på nytt sin skicklighet i historisk stämningskonst. Också hos Kristina är härsklystnaden en dominant, men samspelet håller jämvikt, därför att Petrus tror sig kunna avbörd sig sitt högmod genom den ojordiska kärleken. Den sista novellen skildrar ett äktenskap, som blir olyckligt, därför att mannen, en kuvad och splittrad natur, valt sig en hustru, som han trott sig kunna beskydda men som i stället utnyttjar honom. Från sin skepsis och pessimism har Arnér inte kommit loss och han har inte nått längre mot lösningen av sina problem, men i porträttet av Dagny har han åstadkommit en etsande skarp hatbild, som kan leda tankarna till Strindberg.

*Sven Stolpe* har avstått från hatbilder i sin nya roman, vilket i hans fall enbart är välgörande. Lätt, snabb och öm handlar om den lösning av problemen han funnit: omvändelsen till den romersk-katolska kyrkan. Det nya och fängslande i denna roman är miljön, Paris sett från påvekyrkans horisont. Där har Stolpe tydligen gjort sig hemmastadd och han har talang att återge atmosfären. Stilen flyter snabb och lätt och man rycks med av händelseförloppet, som äger dramatisk verv men framför allt är till för att blotta djupare själsskikt än Stolpe tidigare gripit sig an med. Det är först efter slutad läsning man undrar, om inte åtskilligt gått för lättvin-

digt till, exempelvis skildringen av den skarpsinnige dominikanpredikanten, som inte inser sin uppenbara svaghet, eller av den besynnerlige läkaren, som ser ut att kunna undergå vilka förvandlingar som helst. Men det finns här en äkta känsla och en värme, som är tilltalande, och boken bärs upp av ett temperament, vars spontana livlighet inte kan undgå att smitta.

En allvarlig spörjare är nog också psevdonymen *Anders Karr*, som vunnit pris med romanen *Varför blommor icke mandelträdet?* Titeln, ett bibelcitat, innebär en fråga: varför Gud inte längre uppenbarar sig för människorna, fast de inte kan upphöra att söka det Ena och Eviga. Banktjänstemannen Ivar Jonsson grubblar på denna fråga, han intresserar sig för teosofi och försöker genom yogiövningar nå fram till det innersta jaget. Till slut upptäcker han, att koncentrationen till jaget endast lett till självupptagenhet, under det att hustrun, som osjälviskt levat för de sina, blir ett föredöme för honom. Karr förmår emellertid ge uttryck åt sitt sökande enbart i allmänna resonemanger, inte i gestaltning. Händelseförvecklingen är också ganska uppkonstruerad, och den satir över maskinmässigheten, karriärjakten och intrigerna i ett bankföretag, vilken väl mest lockat publiken, är rätt valhänt och rätt lättköpt.

De moralisk-psykologiska problemen har alltid varit de centrala hos *Fritz Thorén*. Men han har för mycket varit dissektor för att också kunna vara spontant skapande i sin människoskildring. Han excellerar i själslig detektivkonst, men den riktiga berättarglädjen besitter han inte. Huvudpersonen Bruno i *Jag Orimlige* är också orimlig som konkret gestalt betraktad. Han är mindre individ än representant för människoanden och hans livsöde länkas på så sätt, att människans alla resurser och möjligheter skall bli belysta. Människan, som är eld och luft, har fångslats i materien, hennes själ är bevingad, men vingen är av bly. Bruno är den prometeiske anklagaren mot den skaparmakt, som danat honom ofullkomlig men lagt i hans själ behovet av fullkomlighet. Man erinras om frågeställningar hos den förra efterkrigstidens Pär Lagerkvist i verk sådana som »Himlens hemlighet» och »Det eviga leendet». Bruno lever i renässansens Tyskland. Han börjar som elev i ett jesuitseminarium, blir sedan skulptör, evangelisk präst och diktator hos en furste men överallt lider han nederlag, därför att han måste kräva mycket mer än han får. Även när han söker sig till sinnesnjutningen och vill leva ut i egoistisk tillfredsställelse, blir han slagen av livets egna lagar. Han söker sig till vetenskapen, men då också den visar sig otillräcklig, återvänder han till konsten, ty konsten, det är »att veta utöver vetandets förmåga». Han möter nu också sin Gud och av honom får han veta, att det gudomliga i människan är hennes förmåga att älska livet mer än sig själv. Detta besked innefattar väl även Thoréns förklaring av det orimliga, det som tvingar människan till evig strävan, så länge hon lever på jorden. Thoréns *Faustroman* rymmer många skiftande scener och händelser, men framför allt är den anlagd som resonemang och argumentering. Den vittnar om lärdom och tankemöda och är i första hand en intellektuell prestation.

Konstnärsdriften, dess oemotståndlighet och dess krav, är temat också i en rad andra romaner, som delvis, men bara delvis erinrar om de självbiografiska romanerna från 30-talet. Tydligast är sambandet i *Olle Svenssons Han ville bli diktare*. Miljön är den hälsingska skogsbygden och huvudpersonen är arbetarpojken Måns, som förnimmer diktandets tvång inom sig, Han känner främlingsskap i sin vardagsvärld, han bär på en ständig oro och drivs att ständigt pröva nya erfarenheter i sökandet efter den verklighet, där hans krafter skall kunna utvecklas. Svensson besitter inte en intuition i stil med t. ex. Eyvind Johnsons och han ger inte belägg för att Måns har förutsättningar för vad han tror sig kallad till, men det är något upplevt och därför gripande i skildringen av denne fattigpojkes otroliga försakerelser och hårda kamp för att nå fram till sitt innersta och egnaste. Det händer inte mycket i boken, Måns har ingen kärlekshistoria och når inte fram till litterär debut, men den ger en ung drömmares fattiga och rika värld och den ger en kärv bild av armod, ensamhet och skogsnatur.

Martin i *Björn-Erik Höijers Komedi i norr* är av spelmanssläkt och själv har han musiken i blodet. En brors vådadöd i späda år har gjort modern tungsint och avog mot faderns spelmanslyne. Hemmet drabbas av många olyckor och till slut är bara modern och Martin kvar. Martin har lovat att aldrig överge henne och han håller sitt löfte, trots att hon blir alltmer apatisk. När hon dör under omständigheter, som starkt måste beröra honom, har han alltjämt en svår kamp att utkämpa mellan sina båda naturer, arvet från fadern med spelmanshumöret och arvet från modern med tungsinnet. Först genom en kärlekshistoria och sedan han brutit med hela sitt föregående, kan han på nytt få fiolen att låta. Höijers analys av Martin är genomtänkt och trovärdig, men ibland låter han skildringen svälla ut i en patetisk mångordighet, som förtar dess avsedda verkan. Bäst minns man de realistiskt målände avsnitten om arbetet i gruvan och på snickarverkstan och den gripande, stillsamt utförda skildringen av faderns sista timmar.

Konstnärsdriften är huvudtema också i *Sven Bergströms En grind slår igen*. Centralfiguren Valter är en nervöst belastad yngling, självupptagen och egentligen ganska stryktäck, fylld av misstänksamhet men ändå beroende av sin omgivning och krävande, att den skall rätta sig efter alla hans stämningsskiftningar. Han är anställd i ett varuhus, där han vantrivs, och för att få utlösning ägnar han sig åt författarskap. Föreningen av yrke och kallelse är givetvis inte avsedd att leda tankarna till den berömde herr skalden i det kända varuhusets tricotateavdelning. Valter förälskar sig i den vardagliga och söta Birgit, som fångar in honom i äktenskap. Han börjar snart rycka i bojorna och diktarhågen driver honom att lämna både hem och yrke. Det finns åtskilligt av talang och inre konsekvens i denna skildring, särskilt i det avsnitt som handlar om Valters tillfälliga återvändo till Birgit, men upplösningen har åtskilligt lättvindigt över sig, helst när en ny kvinna, lämpad till sånggudinna men diffus i konturerna, uppenbarar sig som *dea ex machina*. Den

okomplicerade Birgit har faktiskt blivit bokens mest levande figur. Förtjänstfulla är också några scener från det sommarstilla Uppsala och den mycket träffande skildringen av Valters vandring genom Stockholms gator med tankarna fyllda av den övergivna Birgit. De sexuella närbilderna, tydligen obligatoriska för den författargeneration som Bergström tillhör, har däremot föga värde vare sig artistiskt eller psykologiskt.

Om en undantagsmänniska har *Ivar Lo-Johansson* också velat berätta i *Geniet*. Lo-Johansson är vår främsta grupp-skildrare och betraktar själv grupp-bildningarna som det främsta ämnet för vår tids diktning. Ändå har han i sin nya bok valt ett ämne, som radikalt skiljer sig från den typ han rekommenderat. *Geniet* handlar om den särpräglade, ensamma människan. Nu menar Lo-Johansson emellertid, att det svenska geniet egentligen är ett misslyckat, i varje fall ett missriktat geni, och att den svenska diktningen i hög grad är »en sexualmonistisk litteratur med jagförälskelsen som ämne och den skuldbelastade puberteten som främsta kännemärke». Det är inte minst detta han vill ha en uppgörelse med i den nya boken. Tendensen är särskilt riktad mot skoluppföstran, som enligt hans mening föröder alla gryende genier och gör den övervägande delen av dem, som ändå lyckats slå sig igenom, till brustna människor. Angreppet koncentrerar han till en speciell fråga, autoerotiken, och riktar sig mot den fördömande syn på företeelsen, som genom sina skrämselförkningar frambragt så mycket av inbundenhet och infrusenhet inte bara hos genierna utan överhuvud hos det skygga, hämmade folket i Nifelhem. Frågan är givetvis viktig och har även uppmärksamrats inom sexualupplysningen. Den lösning, som Lo-Johansson rekommenderar: »Vi måste släppa till flickorna», lär väl dock ingen ta på allvar. Han har emellertid både intensivt och skrämmande återupplevt pubertetsårens vända och ensamhet, dess uppförstora fantasibilder och den väg mot isolering, bristande självförtroende och förtvivlan som autoerotiken kan leda till. Att han valt en undantagsmänniska till huvudperson beror väl på att han vill demonstrera, hur ödesdiger »monismen» är just för de särskilt fantasibegåvade unga människorna. Men fast den unge tonåringen Kristian Dahl i boken redan från början proklamerar som ett geni och sedan i allo uppfattas som ett sådant, ser man sig inte i stånd att upptäcka det geniala hos honom, inte ens fast Kristians kamrater tecknats som en samling obegåvade ligister. Hans storhetsdrömmar och önskefantasier rymmer inte mer än ganska ordinärt ungdomligt Sturm und Drang. Den bristande orienteringen i läroverkens värld gör därtill, att kritiken slår slint. Till detta kommer, att handlingen i denna digra lunta av resonemang och berättelse i ordrik omständlighet, när den äntligen får fart, drivs fram på ett särdeles våldsamt sätt för att tesen skall bli belyst så grellt som möjligt. Så som boken är upplagd och genomförd är det tvivelaktigt, om den kan leda till den allvarliga debatt, som förf. avsett med den. Litterärt sett är den en missräkning.

*Jan Fridegård* hör till samma generation som Lo-Johansson och

har liknande livserfarenheter från sin barndoms statarmiljö. Han har också, tidigare än Lo-Johansson, prövat nya ämnesområden. För några år sedan publicerade han ett par historiska romaner och hans nya bok *Fäderna* är också historisk, fast ingen roman utan ett slags mellanting mellan essayistik och dikt. Den behandlar stenåldern, alltså en blott arkeologiskt känd epok, där svängrummet för fritt fabulerande egentligen är större än i fråga om rent historiska skeden. Fridegård har emellertid inte lockats till sådant diktande. Stenåldern är nu en gång helt anonym, och i Fridegårds skildring finns inte heller någon enda namngiven människa. Huvudpersonen är i stället själva den mänskliga utvecklingen från det primitiva jägarfolket under benåldern till den tid, då de första bronsdolkarna börjar blänka bland stenåldersvapnen. Konststycket i detta berättande ligger i den inlevelse, som Fridegård visar förmåga av. Allt blir till konkret gestalt för honom, blir till syner och händelser. Det mångtusenåriga skådespelet blir dramatiskt, därför att det betraktas som en människans fortgående kamp mot naturen och som en kamp mellan människor, i form av striden för ägandet. Med sitt utpräglade natursinne och sin ganska enastående förmåga som stämningsmålare har han också tillfälle att i bredare svep än någonsin tidigare skildra den jungfruliga naturen, den orörda vildmarken, dit människan steg för steg tränger in, som jägare och fiskare, som tamdjursuppfödare och till sist som odlare. Fridegårds *Fäderna* är en värdig efterföljare till »Nils Holgersson» och »Svenskarna och deras hövdingar».

Den historiska genren representeras annars av *Alice Lyttkens*. I *Statt upp min älskade* fortsätter hon sin långa krönika om familjen Tollman och har nu kommit till 1850-talet, då Krimriket var den stora utrikespolitiska händelsen och Fredrika Bremers verksamhet började märkas i den inre politiken. Familjen Tollman utgörs här av en änka med fyra ogifta döttrar och en bortskämd son, och handlingen rör sig om hur döttrarna var och en på sitt sätt bryter sig ut ur familjetvånget. Beskrivningen av instängdheten, sysslösheten och tråkigheten i den ombonade våningen har tydligen till modell haft systrarna Bremers skildring av atmosfären i deras föräldrahem. Alice Lyttkens styrka ligger alltjämt i miljöskildringen. Svårare har hon haft det med handlingen. De medel hon tillgriper, är tidstrognare i så måtto, att de erinrar om skedets intrigromaner, särskilt i fråga om den av systrarna som blir grevlig älskarinna i världsstaden Paris. Boken kan betecknas som en normal underhållningsroman, där man på köpet får en liten tidsbild av Stockholm för hundra år sedan.

Stockholm i historiskt snabbperspektiv svarar annars *Sigfrid Siwertz* för i novellsamlingen *Spegeln med amarinerna*. Till sin typ erinrar den om Siwertz' föregående böcker »Sex fribiljetter» och »Förtroenden», d. v. s. den består av fristående noveller, sammanhållna av något gemensamt, här av en rokokospegel, vars väg skildras från snickarmästarens verkstad i daldansens frihetstida Stockholm till en nutida funkisvåning. När mästern Mikael Töpfer i

den nyförfärdigade spegelns glas tror sig upptäcka, att hans unga hustru bedrar honom, börjar han grubbla. Han kan inte längre arbeta utan sitter och betraktar spegelglaset och sin bild däri under tunga och mörka tankar. Det blir en historia om en själs sönderfall, berättad med Siwertz' säkra psykologiska konst. Spegelns blir till en avslöjare av det dunkla, okända, som ligger längst inne i människan, det som skymmer blicken och ställer henne utanför livets friska flöde. Bakom spegelglaset fogar Töpfer in en förbannelse, vilken skall drabba alla ägare av den sirliga klenoden. De fortsatta novelterna handlar om hur förbannelsen verkar inom den Liewenskiöldska ätten, där spegelns går i arv. På sätt och vis upprepas Töpfers öde i skilda varianter. Dess ägare förlorar förmågan att se och döma klart, de blir fantaster eller drabbas av hämningar. En av berättelserna har förbindelse med operan och Gustav III:s mord, en annan för oss till rabulisternas och Aftonbladets Stockholm och har ett motiv, som leder tankarna på det Almquistiska giftmordsförsöket. Så följer en 1870-talshistoria, som samlar hop de tidigare släktödena och låter förbannelsen glida in i en ny generation. Slutligen hamnar spegelns i en antikvitetsaffär på Norrlandsgatan. Dess sista öde och förbannelsens upphävande tilldrar sig under mörklägningens krigsår. Siwertz har i denna bok framför allt haft nöje av själva tidsskildringen. Han har åstadkommit en historisk tidsspegel av sin diktnings huvudstad från frihetstidens rokokko, över gustaviansk rousseauism, romantisk Karl-Johansstil och högborgerlig oscarisk epok till modern funktionalism. Det har skett med den klara blick, den snabba spiritualitet och den intellektuella balans, som hör hans dikt till.

Krigsåren har givit stoff till ett par av årets böcker. *Helmer Linderholm*, som tidigare varit de inkallades krönikör, har återvänt till sin gamla miljö i *Hör skällorna!*, men denna gång är motivet det tyska återtåget uppför finska Tornedalen, evakueringen till Sverige undan de brinnande byarna och återkomsten till de förödda hemmen. Händelserna skärskådas både från de finska böndernas och de svenska inkallades synpunkt, den är livlig och dramatisk och strävar till tydlig karakteristik av de uppträdande, men mycket mer än ett rappt reportage blir det hela inte. Sitt värde har boken som tidsbild. Så mycket mer originell är i stället *Thorsten Jonssons Konvoj*. Boken berättar om s/s Baramas resa från en engelsk hamn till Halifax i en väldig konvoj sommaren 1943. Förf. har själv varit med om saken och vet vad han talar om. Man kan också säga, att han inte talar om mer än han verkligen vet. Han äger skapande fantasi men han fantiserar inte. Ingenting märkvärdigt händer, och den enda olyckan för konvojen får Baramas passagerare reda på i radionyheter. Vad Jonsson syftar till och har åstadkommit, är att beskriva, hur en konvojresa tog sig ut och hur det kändes att vara med. Han har lyckats, främst tack vare en i detalj genomtänkt stilkonst, som ger det upplevda intensitet åt färden och åt Barama själv, där man vid slutad läsning känner sig så hemmastadd, som om man själv gjort resan. Med små medel och en säker antydningens konst låter Jonsson

den brokiga samlingen passagerare få individuella drag och ge glimtar av sina karaktärsegenheter. Där är den filosofiske konversatören Banana Joe, där är den misstänksamme ryske politikern, där är de revanschlystna unga fransmännen och den alkoholiserade skeppsläkaren. Främst knyter sig intresset till polacken Borowski, söndertrasad och hemlös, som får hjälp av den irländska journalisten Catharine att nå ett steg fram mot den tillit, som skall kunna göra honom till vanlig människa igen. Något avgörande händer dock inte honom lika litet som de övriga, men han hör ihop med konvojen som en inkarnation av vad kriget ödesdigrast har kommit att innebära. Det är inte något öde eller någon händelse som utgör det bärande i Konvoj utan den impressionalistiska skildringen av en verklighet, som liksom alldeles direkt förmedlas till läsaren. Det är inte ofta man så intensivt bevarar minnet av en bok, där det händer så litet.

Värd att nämna är ytterligare en sjöroman, *Josef Kjellgrens Kamratskap* mellan män. Också i denna lilla bok är handlingen mycket enkel: besättningen på skonaren Fendra räddar en sjöman i en vinddriven båt. Vad Kjellgen här liksom tidigare vill gestalta, är sjömansskapets självklara, uppoftande solidaritet, det fåordiga hjältemodet hos härdade och väderbitna män. Man fäster sig vid den säkra, knappa karakteristiken av huvudpersonerna och vid Kjellgrens stämningsskapande förmåga, särskilt när han skildrar vinternatten, snöyran och havet självt i sin mångtusenåriga rytm. Kjellgrens bok kan betecknas som en yrkesroman. Den genren är annars inte företrädd i renodlat skick, men åtskilliga av årets böcker har sitt främsta intresse som sakkunniga skildringar av yrkesmiljöer och yrkesmänniskor. I första hand kan man nämna *Otto Karl-Oskarssons Kall blåst över Oxnäset*, en bok som är fylld av norrbottensvinter. Den har undertiteln »en roman om timmer» och handlar huvudsakligen om två ting: skogsarbete och lungdot. Skildringen förs fram med en knuten, kärv realism, som har rum för både indignation och medkänsla och som träffar ämnet omedelbart. Själva fabeln i stycket, en kärlekshistoria, har mindre intresse än de partier, där verklighetens egen dramatik får sätta in av egen kraft, såsom i skildringen av skogshuggningen, arbetslöshetsårens AK-arbete och interiörerna från de tbc-infekterade hemmen.

*Albert Olssons* Den nye handlar om en nyexaminerad folkskollärares första termin som vikarie i en konservativ bygd, där gammalt groll, inpyrd misstänksamhet och outsläcklig nyfikenhet dominerar. Olsson ser övervägande sympatiskt på den unge läraren med de självsäkra framtidsdrömmarna och de fasta föresatserna att reformera den värld, som blivit hans, men han låter honom också på ett hälsosamt sätt konfronteras med en inte alltid sympatisk verklighet och till slut få lära sig åtskilligt både om sig själv och sina medmänniskor. Den nye är en bok med balans och omdöme, den belyser ett stycke svenskt samhällsliv från mellankrigstiden och en yrkesman i yrkesutövning. Den godmodiga men träffande ironi, som här och var lyser fram, är också mycket välgörande. Yrkesmiljön kommer bra fram även i *Erik Nordlanders Keri*, som har ämne från

hantverkarklassen. Martin är en pojke från arbetarkvarteren i en mellansvensk stad. Han blir målarlärling och arbetar sig upp i branschen, så att han till sist står som egen företagare, vilken måste bära ansvar och får lov att ta risker. Denna utvecklingshistoria, som också skildrar, hur ynglingen blir en man med karaktär och egenart, är saklig och trovärdig. Förf. syftar dock till mer än så. Det originella i boken är, att titelpersonen Keri egentligen inte finns. Hon är drömflickan, den ständigt eftertrådda och aldrig uppnådda flickan i fjärran. Temat går ut på att visa, hur Martin upptäcker drömmens karaktär av dröm och får fotfäste i den verklighet, där han själv har så mycket att ge och att få av sina närmaste. Det hela går i lås, fast konstruktionen är märkbar, och har resulterat i en underhållningsroman med sakligt underlag. En övertygande miljöskildring finns också i *Gunnar Lohrätens Gropan och stjärnan*. Den hyggliga och skötsamme industriarbetaren Edvin, gift med en sträv och sektreligiös kvinna, råkar ut för en olycka och blir krympling. Han går länge arbetslös men får så småningom överta en skomakarverkstad. Under tiden har det blivit alltför märkbara sprickor i äktenskapet och samlivet blir ohållbart. Kring detta avsnitt i romanen är det vardag och verklighet; man övertygas, därför att personer och händelser har full trovärdighet. Men Lohrätens går vidare. Gropan och stjärnan är ängsten och hoppet, och nu måste de båda omväxla i mer rafflande tempo. Traditionella romanschabloner sätts in, man befarar det värsta, och det kommer mycket riktigt. Det är alltid tråkigt, både i liv och dikt, när början är så mycket bättre än slutet. En social konflikt och en familjekonflikt knyts samman i *Hans Petersons Bröderna*, å ena sidan jordbrukaren, som blir ensam och utanför och förfaller, när staden inkorporerar hans arrendegård, å andra sidan sönerna, som bryter sig ut ur den gamla gemenskapen utan att finna någon ny att verkligen trivas i. Boken är främst en registrering av reaktionerna hos modern arbetarungdom, vars arbete inte skänker intresse och vars nöjesliv blir ett tomt enahanda. Men också bilden av fadern med hans diktade undanflykter undan ansvar och verklighet är säkert formad. Den lilla romanen har både dokumentariskt och litterärt värde. Det dokumentariska i form av minnesbilder är också det värdefulla i *Moa Martinsons Mellan krig*, en bok som annars innehåller litet av varje. I ett par avsnitt under rubrikerna »Jultavlor» och »Personalia» berättar hon episoder från barndomens statarår och ungdomstidens arbete i restaurangfacket. Hon tycks äga ett outtömligt förråd av stoff, och berätta kan hon. Ofta är drivkraften en berättigad social indignation, men hon ställer fram sin verklighet utan sentimentalitet, med en sorts trotsig kraft och ett spontant verklighetssinne, som ger en alldeles direkt synbild av de scener hon målar upp.

Den egentliga bonderomanen har ingen framträdande plats under året. Hit får man främst räkna *Irja Browallius' Jord och himmel*, en skildring från den närkesbygd, som är denna författarinns mest speciella domän. Huvudpersonen är lantbrukardottern Viola, som med kraft sköter gården, sedan fadern blivit orkeslös. Hon har

egentligen sin historia bakom sig, eftersom hon varit förlovad med den hädangångne frikyrkopastorn Simonsson. Han har för henne blivit något av himmelsk brudgum, som uppenbarar sig för henne under bönemötenas jubel eller i hennes stilla stunder. När ungdomsvännen Lage kommer till byn, fångas hon emellertid av hans robusta manlighet och även av hans välbehövliga arbetsduglighet. Det blir äkten-skap och om detta äktenskap handlar romanen eller, kan man säga, om slitningen mellan den himmelska och jordiska brudgummen. Irja Browallius har främst velat leta sig fram till de innersta grunderna för Violas handlande. Vad som särskilt betonas, är den egendomliga blandningen av religiös hänförelse och världslig härsklystnad — Birgitta är ju det klassiska exemplet på saken. Irja Browallius har givit en inblick i krafternas växelspel, men det är liksom för stort avstånd mellan författarinnan och hennes huvudperson. Hennes skicklighet är anmärkningsvärd och hennes kunskaper om bondelivet betydande, hon sätter in både yttre spänning och inre konflikter i händelseförloppet och hon återger den hetsade stämningen från bönemötena med stor intensitet, men man saknar i Jord och himmel den instinktiva säkerhet, som gjort hennes tidigare närkesromaner till så betydande verk. Analysen av en kvinnogestalt är också huvudsyftet med *Margareta Subers Alla bära de svärd*. Prästdottern Harriet Boyden har fått känna sig ovälkommen från födelsen och utvecklas till en särling. Hon isolerar sig men vill samtidigt bryta isoleringen, och då det misslyckas, förstör hon målmedvetet lyckomöjligheterna för dem hon sökt befrielse hos. Hon är tilldragande och förljugen, lockande och oåtkomlig, olycklig och olycksbringande. Skildringen är gjord så, att sex personer i hennes omgivning får berätta om sina erfarenheter av henne. Denna teknik med anor från den gamla brevromanen har den fördelen, att centralfiguren belyses från olika synpunkter. Men den kräver, att resultatet blir en syntes, som ger lösningen av den psykologiska gåtan. Det har inte Margareta Suber gått iland med. Hennes Harriet förblir gåtfull och oåtkomlig. Däremot har hon lyckats bra med de olika berättarnas självkarakteristiker, särskilt med den egenrättfärdige faderns ofrivilliga självporträtt. Här visar förf. sin talang både som klarsynt iakttagare och som satiriker. En liten mellansvensk lantgård av sommar-nöjestyp är det sammanhållande bandet i *Eva Malmquists Under akaciorna*. Man fäster sig särskilt vid naturscenernas mjuka skymningsdagar, som har stämts i ton med de människoöden, som skildras. Förmodligen har Eva Malmquist lärt av Hj. Bergman, när hon låter det förflutnas dolda händelseförlopp ge utslag i det närvarande och bringa lycka eller olycka. Det kan bli väl invecklat ibland och ibland genomskådar man motivet i förväg, men det finns en målmedvetenhet och en behagfullhet i denna bok, som bådar gott. *Sven Löfgren* låter ett gäng stockholmare på fjälltur bli det enhetliga i sin roman *Natten flyger förbi*. De nya förhållandena ger ny belysning åt de inbördes problemen. En triangelhistoria utvecklar sig till ett svårlöst psykologiskt fall. Det blir inte heller löst, snarare eliminerat. Det hela är väl genomtänkt men rätt anspråks-

fullt med ändlösa dialoger fyllda av dunkla undermeningar, och trots goda detaljer förefaller skildringen alltför utpekulerad.

En man för sig bland de unga författarna är *Peder Sjögren*. Han äger en utmärkt iakttagelseförmåga men han skyr den yttre realismen. Intuitionen, den inre känsligheten är vad han främst litar till, och mitt i verkligheten öppnar sig de mest underligt slingrande vägar för honom och träffar han medmänniskor, som kan te sig vardagliga men snart blir till de originellaste figurer. Hans *Jag vill gå ned till Thimnath* är en konstvävnad, där direkt och indirekt berättelse omväxlar och där konkretion och demoni blandas samman. Känslighet och fantasi balanseras av humor och av en saklig målmedvetenhet, som gör denna välskrivna roman med ämne från Tunis och Småland till en originell saga.

Ovanligt många av årets prosaister har ägnat sig åt novellistiken. En del har redan varit på tal. Det återstår att nämna ytterligare några verk. *Erland Josephsons* *Spel med bedrövade artister* kan räknas hit, en analys av skådespelaren, som förgäves söker komma ut ur sina roller och finna sig själv. Historien har sitt artisteri men den löses upp i luft, tunn luft. *Mårten Edlund* har i *Han som väntade* övergått från Hemingway till Kafka och givit en teknisk uppvisning i en symbolistisk framställning av omväxlande drömstämmningar och bakrus. *Ingvar Holmers* *Pappersrosor* har sin förtjänst i en lyrisk touche och ett verkningfullt antydande manér, t. ex. i den nästan stumt agerande butiksscenen »Skor till flickan», under det *Hans Hergins* *Glissando* lägger an på det anekdotiska, stundom med god effekt. Debutanten *Bengt V. Walls* *De profundis* tar sikte på det psykologiska avslöjandet i två berättelser, av vilka den bättre handlar om två barndomsvänner, en präst och en brottsling, varvid demonstrationen går ut på att visa, att prästen är den egentligen skuldbelastade, under det att brottslingen i grunden är ett oskyldigt offer. Wall belyser ganska skickligt, hur prästen har låtit skylta över och färga om obehagliga upplevelser i sina minnesbilder, men i fortsättningen argumenterar han för hårt för att övertyga. *Gustaf Rune Eriks* fortsätter i *Liktorna* att berätta om sin egen generation från Stockholms Söder. Han är alltjämt säker på handen i sin skildring av ungdomlig hjälplöshet, kantighet och tafatthet och han kan fånga in storstadsstämningen. Men han har inte förmått vidga registret, och det är kanske i känslan av detta han låter titelnovellen bli ett slags avsked till ungdomstiden.

Inte heller *Arvid Brenner* har förändrat sitt stämningsläge. Men *Stjärnorna* ser oss inte bär nytt vittnesbörd om hans säkra och klara psykologiska blick. Han håller sig ganska strikt till borgerliga miljöer, fast det är det allmänmänskliga, inte minst de allmänmänskliga bristerna han med sitt borrande allvar vill avslöja. Särskilt gärna ställer han fram kontrasten mellan den robusta, hårdhudade, självgoda, innerst stupida människan och den ömtåliga, överkänsliga, utanförstående och hemlösa. Titelnovellen är ett gott exempel på detta. Han har skarp blick för de omärkliga sprickorna

i den pryddigt blankpolerade ytan och med små medel låter han konflikterna träda i dagen och blotta otryggheten bakom den skenbara gedigheten. Hans egen position tycks avslöja en främlingskänsla, som reagerar mot det svenskt kyliga och inbundna och som ömmar för de små och vingklippta.

Med *Nattens lekar* visar *Stig Dagerman* en nästan förbluffande mognad, framför allt kanske rent tekniskt. Han har en ganska enastående förmåga att väcka läsarens intresse, vad han än berättar och hur han än berättar det. I *Nattens lekar* växlar stilarten från realism till expressionism och det kan ibland vara ett likartat innehåll och en likartad reaktion, som får uttryck på vardera sättet, t. ex. i den inledande titelnovellen, en utmärkt barnpsykologisk studie, och i den avslutande »Vår nattliga badort», en surrealistisk drömstämning av allegorisk typ, båda tillkomna för att belysa de smås och försvarslösa ställning i brutalitetens värld. Det finns flera barnhistorier i boken, utförda med god inlevelse, vidare en utmärkt skildring av pubertetsårens ensamhet och vända, ett par äktenskapshistorier med en sorts spöklik lyster över sig, och prosautkastet till dramat *Den dödsdömde*. Man kan också nämna den långa inre monologen »Var är min islandströja?» som allra bäst demonstrerar Dagermans skicklighet och t. o. m. gör det i överkant, på gränsen av vad manéret orkar med. Dagermans artistiska talang är alldeles otvetydig. Man har rätt att vänta sig åtskilligt av en författare, som så kort efter debuten visar sig ha handlaget inne i så hög grad.

Det återstår att nämna tre böcker, som kanske inte hör den egentliga diktningen till utan snarare är essaysamlingar. Bäst kan man karaktärisera dem som meditationer eller rentav bekännelser. Den första är *Erik Asklunds Ensamma lyktor*, en liten vacker volym med utmärkta teckningar av Ch. Behrens. Asklund är stockholmare från Söder, och vad han berättar om, är hur han ser och lärt sig se sin stad. Det är betecknande, att en av bokens skisser heter »Diktargravar». Stockholms sångare följer honom på hans vandringar, de har liksom införlivat honom med stadens innersta väsen. Själv är han ett stycke äkta stockholmspoet i de stämningsbilder från skilda huvudstads kvarter, som han strör ut över sidorna och där han fångat dofter och dagrar med utsökt artisteri.

Den andra är *Olof Lagercrantz' Fågelropet ur dimman*. Också här är det en äkta poet som har ordet. Lagercrantz berättar om skilda ting men ändå ständigt om sådant, som är väsentligt för honom själv. Här finns litterära studier och minnesbilder, novellformade stycken och naturstämningar. Titeln anspelar på något som varit avgörande för honom, intrycken och upplevelserna av den stora torvmosse, där han växt upp, och hela stämningen i boken har också ton från dessa upplevelser. *Fågelropet ur dimman* är välgörande direkt och personlig, den bärs upp av försynthet och fasthet, av känslighet och omdöme, och man får här några glimtar av vad som varit det väsentligaste för en ärlig diktare och människa. Den tredje är *Gunnar Ekelöfs Utflykter*. Det finns i den ett par mer fristående novellistiska skisser, t. ex. den tankeväckande »Styggsven-

### Litteratur

sken», men också de är lika djupt personliga som de lyriska och meditativa inslagen. I »Modus vivendi» ger Ekelöf en alldeles utmärkt analys av den franska andan och den franska livsstilen, men samtidigt är denna skiss, liksom »En outsiders väg», där han skildrar sin personliga utveckling, en deklaration och en bekännelse om hur han nått fram till sin livssyn och funnit, vad som är värt att kämpa för och kämpa mot. Det finns i denna bok en lyhördhet inåt, som fångar på ett alldeles särskilt sätt, därför att lyssnandet alltid gäller väsentligheter.

Dikten avspeglar tiden, tolkar verkligheten. Men verkligheten är aldrig entydig, och allraminst entydig är den verklighet, som dikten speglar. Ändå tycker man sig kunna lyssna ut en grundton ur 1947 års diktning, den som man kunnat vänta under ett sådant missräkningarnas år. Det som dominerar är oron och ångesten, känslan av rotlöshet och vanmakt. Man spanar efter en tro att lita till, efter en möjlighet för det goda i människan att slå rot och växa. I det strävandet har man ibland utgått från ett minimum. Kanske har man därvid tolkat tidsläget och dess krav allra bäst, så som t. ex. Gunnar Ekelöf gjort, när han formulerat sitt credo quia absurdum: »En diktares första uppgift är att bli lik sig själv, att bli människa. Hans första plikt — eller snarare hans bästa medel att komma fram till detta — är att erkänna sin obotliga ensamhet och meningslösheten i sin vandring på jorden. Det är först så han kan rycka undan alla kulisser, dekorationer, förklädnader från verkligheten. Och det är bara på den bogen han kan bli till nytta för andra — genom att ställa sig i andra — i alla! — människors predikament.»